

СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ НЕТРАДИЦІЙНИХ РЕЛІГІЙ

Національний університет імені Тараса Шевченка

В статті розглядається специфіка соціальної складової нетрадиційних релігійних організацій (НРО). Автор також досліджує основні види НРО: первинне середовище богошукачів, аморфні релігійні рухи, секти, культури, ашрами і т. ін.

Вступ

Перед вітчизняними філософами і вченими-релігієзнавцями, які вивчають еволюційний розвиток релігії, її духовний і суспільний потенціал, її конфесійну різноманітність і соціально-історичне значення, постала проблема широкого поширення нетрадиційних релігійних організацій (далі в тексті статті НРО). Її дослідження з використанням новітніх методологічних і теоретико-концептуальних підходів стає невідкладним завданням науки. Крім того, актуальність дослідження нетрадиційних релігій у сучасній Україні визначається такими чинниками: по-перше, системна криза українського суспільства, що поглибилася в 90-ті роки ХХ-го і на початку ХХІ-го ст., породила духовне бродіння в країні і створила сприятливий ґрунт для розповсюдження й високої активності НРО; по-друге, – це слабка розробка теоретико-методологічних засад вивчення сучасних релігійних новацій. Тривають гострі дискусії щодо впливу нетрадиційних релігій на культурні традиції й устрій життя нашого суспільства.

Певна частина українського соціуму висловлює побоювання щодо можливості збереження в умовах експансії нетрадиційних релігій одвічної культурно-історичної ідентичності наших співгромадян. Це спонукало деяких аналітиків (насамперед, із середовища традиційних конфесій) виступити із застереженнями про наростаючу загрозу розколу українського суспільства і міжрелігійних зіткнень. Усе це свідчить про нагальну необхідність глибокого вивчення нетрадиційних релігій і створених на їхній основі НРО, специфіки їхнього впливу на особу, взаємин із духовними і суспільно-політичними традиціями України, оцінки перспектив їхнього подальшого впливу на вітчизняні суспільно-політичні процеси. Проте НРО до цих пір не стали предметом глибокого й усебічного філософського дослідження. В статті застосовується системно-аналітичний підхід до розгляду нетрадиційних релігій, що дозволяє прослідкувати особливості побудови і внутрішньої організації нових релігійних феноменів.

Аналіз публікацій

Світовий досвід у вивченні соціальної складової нетрадиційних релігій уперше був накопичений англо-американськими і західнонімецькими релігієзнавцями, свідками безпрецедентної в історії «релігійно-містичної хвилі». У класичних роботах Е.Бенца, Я.Нідлемена, Т.Робінса, Д.Ентоні, Р.С.Еллвуда вперше прослідковано різноманітність сучасних НРО, яка отримала назву «релігійного калейдоскопу». Роботу в цьому напрямі згодом продовжила А.Баркер. Ч.Глок показав обмеженість

теорії М.Вебера-Е.Трьольча про неминуче перетворення секти на церкву, в яку не вписується спостережувана нині різноманітність релігійних організацій і рухів. Апологетом релігійно-містичних настроїв у молодіжній контркультурі став Т.Роззак. У своїх книгах він стверджував, що найбільші перетворення майбутнього в сферах культури, науки і навіть виробництва стануть можливими завдяки розповсюдженню молодіжної контркультури, нової, містичної релігійності, магії й окультизму, що дозволять здійснити «спіритуальну трансформацію» всіх сторін соціальної життєдіяльності сучасного людства. Услід за ним Т.Лірі, Р.Олперт і К.Кізі, які стали ідеологічними лідерами психоделії, перейшли від створення соціальних утопій «молодіжного суспільства» до їхньої експериментальної перевірки. Так народилися альтернативні релігійні молодіжні рухи.

Оцінки ролі і значення НРО у релігієзнавців західних країн часто були вельми різними: одні, як О.Тоффлер або Д.Белл, бачили неминучість їхньої появи, але ставилися до них стримано і навіть насторожено, інші, такі як П.Бергер і Т.Лукман, розцінювали створення НРО як закономірний результат процесу секуляризації і вбачали в них засіб демократизації буржуазного ладу і його духовного оздоровлення шляхом пробудження спіритуальних почуттів і відмови від матеріалістичного світогляду. Треті, в основному співробітники конфесійних центрів для протидії «деструктивним культам», повели широкий пропагандистський наступ проти НРО. У ФРН цю роботу очолили спочатку Ф.-В.Хаак, а потім Т.Гандоу, в Данії – Й.Огорд. До цього напряму належать також американці Дж.Макдауелл, Д.Стюарт, У.Мартін, С.Роуз. У країнах СНД подібні позиції займають О.Л.Дворкін, Л.І.Семенов та ін. Ці автори борються проти всіх НРО (включаючи до їхнього складу, мормонів, свідків Іегови і т. ін.) як проявів згубної ересі.

Вітчизняні учені й філософи почали дослідження НРО через десять-п'ятнадцять років після західних. Радянські учені І.Р.Григульович, Л.М.Митрохін, В.М.Розін, А.Ю.Мельвіль та ін. аналізували різноманітні нові релігійні секти і культури, які поширювалися в західних країнах. Іншим витком нетрадиційних для Заходу релігій є Індія. Тому увага вітчизняних дослідників зверталася також до цього регіону і до вихідців з нього. Цим темам присвячені роботи Л.А.Ткачової, П.С.Гуревича, Б.З.Фалікова та ін. Серед найґрунтовніших сучасних досліджень феномену НРО слід згадати роботи Є.Г.Балагушкіна, П.С.Гуревича, Л.М.Митрохіна, Б.З.Фалікова та ін.

Постановка мети

Метою пропонованого дослідження є розгляд специфіки соціальної складової нетрадиційних релігійних організацій

Основна частина

У найзагальнішому вигляді системність релігійного комплексу можна представити як сукупність «трьох сторін релігії» – віровчення, культової практики (обрядовості) й організації віруючих. Неважко помітити, що тут виявляється структура, яка властива будь-якій соціальній дії, адже в ній завжди наявна «програма» (план діяльності, мотивація, ідеологія), її практична реалізація й організаційна складова. У розгорнутому вигляді системністю релігійного комплексу є сукупність функціонально самостійних частин цілого, які можна називати окремими «органами» цього соціального організму. Наприклад, у православ'ї – це церковна община з її підрозділом на мирян і клір, патріархат і безліч окремих єпархіальних управлінь; монастирі, школи, семінарії, духовні академії і навіть господарсько-виробничі та торгові підрозділи. Нові ж релігії зазвичай виникають у формі невеликих неформальних груп або у формі аморфних релігійно-філософських течій і рухів, що засновуються релігійними реформаторами. З часом первинні вияви нових релігійних рухів знаходять організаційну визначеність і строгість, виникають нетрадиційні релігійні організації (НРО), які називають себе «сім'ями», «колоніями», «ашрамами», монастирями тощо. Функціонально це можуть бути центри, місії, фонди, товариства, спеціфічні учбові заклади, психотерапевтичні курси, побутові комуни і т. ін. Найбільш впливові з нових релігійних рухів створюють десятки міжнародних організацій, які проводять роботу з різними контингентами населення (з молоддю, інтелігенцією, бізнесменами і так далі) в сотнях центрів по всьому світу.

Сучасними релігійними інститутами є різні об'єднання віруючих, що виконують певне коло твердо встановлених завдань: богослужбових, віроповчальних, місіонерських, пастирських, – в церквах, а в сектах і культурах до них додаються (і нерідко виходять на передній план) ще й інші завдання – магичні, лікувальні і т. ін. Адепти релігійних інститутів приписують їм сакральний смисл і значення, бачать в них божественні встановлення. Вони впевнені, що церква вказує єдино правильний шлях до релігійного порятунку, вважають її сходами, що ведуть на небеса. Називають церкву «тілом Христовим», «нареченою Христа», наголошуючи, що «немає порятунку без допомоги церкви!». Інакше виглядає сенс і значення секти в очах її прихильників: це – острів «Царства Божого» в океані гріховного земного життя. Іншими словами, церковний інститут в очах віруючих є засобом, що допомагає їм іти дорогою праведного життя і завдяки цьому сподіватися потрапити в «Царство Небесне» після смерті тіла, а сектантський інститут претендує на реалізацію цієї заповітної мети в якості цілком конкретної моделі свого земного життя.

Все це, втім, рішуче заперечують сучасні

пієтисти, тобто богошукачі, які не входять до релігійних організацій, оскільки є прихильниками індивідуальної містичної споглядальності. Крім того є члени аморфних релігійних об'єднань (таких, як рух Н'ю Ейдж), які стверджують, що церкви і секти, хоча й претендують на роль посередників між людиною та Богом, фактично загороджують, перешкоджають і навіть забороняють їй прямий (містичний) контакт із Ним. Секти є неприйнятними для пієтистів внаслідок своєї жорсткої дисципліни і прагнення нівелювати людську індивідуальність.

Містика є ядром релігії, яке позбавлене нашарувань складного догматичного віровчення й арсеналу канонічних ритуалів і обрядів. Якщо релігійна віра обмежується тільки головною ідеєю (про існування надприродного початку) і відповідними відчуттями й настроями, то перед нами – феномен містики. Він завжди вельми вузький і одноманітний за своїм змістом, а тому є досить схожим у різних релігійних традиціях. Наприклад, В.М.Лосський писав, що «християнський містик входить у самого себе, зачинається у «внутрішній клітці свого серця» і знаходить там, у глибинах, «куди не проникає гріх», початок того сходження, в якому світ здаватиметься йому все більш і більш єдиним, все більш і більш зосередженим, пронизаним духовними силами, що створюють те єдине, що міститься в руці Божій» [1, с. 76].

Нині в межах НРО відроджуються жрецтво і шаманізм як архаїчні містично-релігійні протоінститути, існування яких простежується в первісній культурі всіх народів світу і пов'язане з уявленнями й обрядами анімистичної релігійності (магії). Вони можуть бути названі протоінститутами, оскільки не є системно організованими видами діяльності. Тут функціонують лише одиничні «віртуози релігійності», тобто професійні виконавці сакрального культу. Еволюція релігій привела до заміни первинних інститутів складнішими утвореннями – інститутами, що мають системну побудову і розвинену організацію. Такими, наприклад, стали ашрами середньовічної Індії, аналоги яких сьогодні є центрами в неоорієнталістських НРО.

Нові культу і секти, відкидаючи традиційне віровчення, обрядовість та церковну структуру, спочатку сповідують досить коротке «божественне одкровення», їхні символи віри, ритуали й будова організації є гранично простими. Проте, як вказував свого часу М.Вебер, існує можливість перетворення невеликих релігійних об'єднань – сект і культів на самостійні церкви. Такою, зокрема, є історія багатьох протестантських груп, що виникли в результаті конфронтації з католицькою церквою і стали з часом найбільшими релігійними об'єднаннями (деномінаціями), – баптистів, п'ятидесятників, адвентистів та ін.

Замість розуміння структурно-функціональних особливостей, які властиві нетрадиційним релігійним об'єднанням і зумовлені їхніми соціокультурними орієнтаціями й імперативами, консервативно налаштовані представники традиційних конфесій клеймують НРО ярликами, сфабрикованими внаслідок міжконфесійного

суперництва і крайньої релігійної нетерпимості на зразок «тоталітарної секти», «секто-мафії» і «сектоманії» (мабуть, за аналогією з наркоманією); лякають жажливими «психо-терористичні секти» і т. ін. Недавно введений до вжитку церковними колами термін «тоталітарні секти» (честь цього «відкриття» приписує собі О.Л.Дворкін) слугує для місіонерського викриття «іновірців», оскільки ототожнює досить різні за своїм характером і засобами впливу на особу й суспільство релігійні об'єднання з тоталітарними політичними режимами, що є явним перебільшенням. Ці словосполучення слугують для «викриття» адептів НРО як еретиків і прихильників «сил зла» з позицій християнської есхатології. Наприклад, православні церковники називають НРО «сатанинською спокусою останніх часів», а про їхніх адептів говорять як про «відступників, які, будучи «хулителями і лютьми вовками»..., ходять в «одежах вівці», приймають «вигляд апостолів Христових»..., але справжнє ім'я таким людям – еретики» [2, с. 528].

Словосполучення «тоталітарні секти» використовується як однозначна негативна мітка для позначення конфесійних супротивників пануючих релігійних конфесій. Показовою є в цьому плані позиція О.Л.Дворкіна, який пише, що «сектантська організація – це не релігійна організація в тому вигляді, як ми це собі звикли собі уявляти. Якщо її з чимось порівнювати, то найбільше вона схожа на мафію або на кадрову партію ленінського типу – стиснуту «в один... кулак», з залізною дисципліною..., із досить упевненою націленістю на захоплення ключових позицій... для оволодіння спочатку однією країною, а потім й усім світом» [3, с. 67]. На думку автора статті, до тоталітаризму тяжіють всі різновиди релігійних інститутів і всі доктринальні, догматичні віровчення, відповідно вибірково, негативно-оціночне використання позначення «тоталітарні секти» виявляється явно незадовільним для цілей неупередженого релігієзнавчого аналізу. Така підміна релігійної специфіки політичною не тільки не сприяє глибшому розумінню НРО, але й заважає відрізнити їх від традиційних релігійних об'єднань (наприклад, церковного і монастирського типу).

Слід нагадати, що секти завжди були суперниками пануючих церков і, внаслідок цього, розглядалися ними як вияв шкідливих сил, які є ворожими божественному порядку, що може захищати тільки церкву. Що стосується нецерковного релігійного культу, то він ототожнюється християнською ортодоксією з язичництвом і тому також оголошується провідником злих, сатанинських сил. Активісти антикультового руху приписують будь-яким нецерковним релігійним інститутам суто негативні риси. Адже «провина» останніх полягає вже в одному тому, що вони не є церковними організаціями. В міжконфесійних суперечках тепер легше стало звинувачувати свого супротивника: досить назвати його організацію сектою. Але, зациклюючись на суспільній небезпеці сект, культів і т. ін., антикультисти не спроможні правильно зрозуміти соціальну природу сектантського

релігійного інституту, а також специфіку соціальної організації нетрадиційних релігій.

Сучасні НРО принципово відрізняються від колишніх сектантських рухів, які виникали всередині пануючих церковних організацій і породжували нові релігійні традиції. Для розуміння визначальних соціокультурних особливостей нетрадиційних релігій ми виділяємо перш за все організаційні структури власне релігійної діяльності і спілкування, на основі яких будуються різного роду сакральні спільності людей (найбільш важливі серед них релігійні інститути). Їх слід відрізнити, по-перше, від релігійних і культових установ, таких як храми, молитовні будинки проповідницькі центри (неохристияни назвали їх по-своєму: «Будинки Христа», кафе, печери, катакомби). По-друге, від соціально об'єднань різного призначення: господарчо-побутового (сектантські комуни), виробничо-фінансового (ферми, майстерні, заводи, суднобудівні верфі і риболовецькі флотилії – все це має, наприклад, релігійна організація С.М.Муна). Адже прихильників НРО часто об'єднують не тільки їхня релігійна активність сама по собі, але також господарчо-побутова, виробнича діяльність, яка в традиційних релігіях завжди має похідне і підлегле значення.

Слід відрізнити за змістом поняття «культ» (як релігійної організації) від поняття «секта». Специфіка релігійного культу полягає в тому, що його лідери декларують свою спроможність «пробуджувати» в своїх адептів надприродні можливості, щоб ті, оволодівши священними знаннями і прийомами зв'язку з вищими священними інстанціями, отримали для себе сакральні сили. Тому адепти культів переконані, що вони «досягнули» високого ступеня духовного зростання, «просунулися» на шляху сакрального вдосконалення або «наблизилися» до шанованого ними божества. Адептів культів може нараховуватися до декількох мільйонів (наприклад, прихильників Sat'ї Sai Баби в світі нараховується від 5 до 10 мільйонів), у той час як у більшості сект кількість адептів рідко переходить за кілька тисяч.

У сектах панують уявлення про високий сакральний рівень (особливу духовну модальність буття) всіх членів цих об'єднань, що обумовлено суворими ритуалами посвячення і дотриманням численних заборон. Отже, специфіка секти, на наше переконання, полягає в особливому сакральному сенсі і значенні цього релігійного інституту, а зовсім не в способі його виникнення – шляхом відділення від початкової церковної організації (на чому наполягають церковні апологети). Виникнення секти внаслідок виходу групи віруючих із лав церковної організації є можливим, але зовсім не закономірним (якщо таке і трапляється, то це є наслідком, але не причиною їхньої переконаності у своїй особливій близькості до Бога, чистоті і праведності). Більшість сект і культів, у тім числі НРО, виникли не в межах церковних общин, а поза ними в середовищі богошукачів, коли на тлі посилення і поглиблення релігійних пошуків новим харизматичним лідерам вдавалося закласти основи самостійних релігійних напрямів, сформувавши власні організації. Про це

свідчить історія виникнення секти Діти Бога, культу Мехер Баба, руху Трансцендентальної медитації та ін.

Цікавим є те, що багато сектантських та окультних організацій у своїх назвах використовують слово «церква»: «Церква Саєнтології», «Церква Об'єднання» (або «Церква Уніфікації») і, навіть, «Церква сатани». Проте ці гучні найменування не відповідають характеру цих організацій, вони пояснюються піклуванням про власний престиж, рекламою або наявністю розгалуженої організаційно-управлінської структури, яка властива цим НРО. Дійсно, з цього боку вони трохи нагадують ієрархічно побудовані церковні системи. Але далі за цю зовнішню схожість справа не йде. Церкви і секти розрізняються між собою, насамперед, не зовнішньою організацією (хоча і це має часом місце: малі секти часто є первинними групами й не мають складної ієрархії), а своїми функціями і положенням в суспільстві.

Аналізуючи феномен НРО, треба звертати увагу на наявність у цих організаціях одночасно декількох інституційних структур, які мають різні властивості і функціональне значення. Дуже часто НРО (наприклад, Система Вчителя Іванова, АУМ Синрікьо, Міжнародне Товариство Свідомості Крішні, Ананда Марга тощо) суміщають у собі відразу три релігійні інститути: культ священного засновника даного релігійного руху, культ духовної практики і сектантський (по суті, чернечий) інститут, який об'єднує лише невелику частину віруючих, наприклад, у крішнаїтів – учнів-брахмачар'їв, які ведуть аскетичний спосіб життя під безпосереднім керівництвом гуру.

Досліджуючи феномен нетрадиційної релігійності, треба мати на увазі дві обставини: по-перше, з плином часу відбуваються зміни його організаційної структури, причому характер і спрямованість цих змін можуть бути різними, а зовсім не однозначними, як це випливає з теорії М.Вебера-Е.Трьольча, що допускає тільки одну можливість – перетворення секти на церкву. Слід зазначити, що за цим сценарієм дійсно йшов розвиток деяких НРО. Наприклад, «Церкви Об'єднання» або «Церкви Сайєнтології». Проте можна навести приклади зворотного процесу, коли нове об'єднання, що належало до традиційної церковної системи, перетворилося на секту або просто на групу мирян, що не має свого кліру. Такою є Істинно Православна Східна Небесна Апокаліптична Церква Одкровення Іоанна Богослова – нова харизматично-сектантська гілка православ'я. Очолив цю невелику групу віруючих в 1987 р. мирянин – брат Іоанн (Іван Якович Голошубов). Він заявив, що є біблейським Іоанном Богословом, в якому також утілюється й сам Ісус Христос Земний, який вдруге прийшов на землю. Зворотний процес відбувся і в так званій «Бостонській Церкві Христа» – євангельському русі, який відмовився від традиційної церковної структури. Схожою є еволюція місії «Євреї за Христа», що виникла внаслідок відходу групи віруючих від традиційних канонів й інститутів іудаїзму, а нині перетворилася на НРО із

спрощеною структурою.

Нерідко релігійний інститут і функціонально пов'язана з ним установа є різними сторонами одного і того ж об'єкта і тому фігурують під спільною назвою. Класичним прикладом є традиційний монастир, що є, з одного боку, чернечою общиною, а з іншої – релігійною установою і господарсько-побутовим об'єднанням. У неоорієнталістських релігійних організаціях багатофункціональним об'єктом є ашрам. Українські крішнаїти часто називають ашрам «храмом», в АУМ Синрікьо його еквівалентом є «центр», а у раджнішистів – «колонія». Центри йоги, дзен-буддизму, раджнішизму, тантризму й т. ін. за своїми функціями теж є релігійними ашрамами. Оскільки ашрам є типовою організацією для орієнталістських НРО, зупинимосся на розгляді його специфіки докладніше.

Ашрам є общиною культурно-сектантського типу, а разом із тим і монастирською комуною й учбовою установою. Він об'єднує послідовників харизматичного наставника – гуру, які постійно проживають разом із ним або його наступником. Ашрам має в своєму розпорядженні храм, приміщення для мешкання учнів і місце для лекцій та бесід із наставником. Засновник ашраму займає вищий сакральний статус, часто оголошується аватаром (втіленням одного або декількох богів), а вся діяльність цього інституту спрямована на чудодійне вдосконалення спиритуальних здібностей і психофізичних можливостей ашрамитів. Він є центром наполегливої духовно-фізичної практики вдосконалення душі і тіла за допомогою гімнастики, дихальних вправ, медитації, аскетичного способу життя. Ашрами, які пов'язані з діяльністю авторитетних гуру, стають місцем паломництва всіх тих, хто жадає отримати мудру пораду і духовну утіху. Взаємини ашрамитів із гуру є не настільки формальними, як взаємини мирян з церковним духівництвом, у них менше канону і, відповідно, більше імпровізації і натхнення. В житті ашраму домінують міжособистісні стосунки наставника зі своїми учнями, головну роль відіграє не формальний статус гуру, а його особиста популярність, авторитет і вплив, «здатність творити дива» або зачаровувати увагу аудиторії своїм красномовством, віртуозно виконувати театралізовані релігійні обряди, що включають декламацію текстів, спів, музику і танці.

В сучасну епоху деякі ашрами перетворилися на широкомасштабну мережу первинних організацій, які керуються з однієї штаб-квартири (резиденції гуру). Такі ашрами стали міжнародними організаціями, що налічують сотні центрів різного призначення. Наприклад, одна з відомих організацій цього роду – Місія Рама Крішні – «розгорнула широку мережу учбових закладів. У 80-ті рр. ХХ ст. вона складалася з 2 університетів, 17 інших вузів, 215 середніх шкіл, 90 студентських гуртожитків. Загальне число учнів складало 65 тис., вони користуються всіма послугами безкоштовно» [4, с. 77].

Отже, організаційні структури нетрадиційних релігій є вельми різноманітними і не вкладаються в теорію «секти-церкви» М.Вебера-Е.Трьольча.

Складемо логічний ряд, що об'єднує більшість різновидів соціальних організацій, властивих нетрадиційним релігіям:

1. Аморфне, невизначене, нестійке й мінливе за релігійними переконанням та орієнтаціями середовище богошукачів. Характерною ознакою цієї спільності є відсутність організаційних утворень і визначеного лідера. Прикладами є середовище молодіжної контркультури і хіпі в західних країнах 60-70-х рр. XX ст.

2. Релігійні течії, які мають ідейну спрямованість, проте позбавлені визначених світоглядних орієнтирів. У США типовим прикладом цього феномену був «бітницький дзен» – синкретична суміш даосько-дзенських переконань з етичним нігілізмом молодіжної контркультури. В СРСР прикладом таких течій було захоплення релігійною філософією і мистицизмом йоги, що виявилось з початку 70-х рр. XX ст.

3. Релігійні рухи, які мають власні сакральні орієнтири, зазвичай пов'язані з актуальними есхатологічними очікуваннями, а тому їм властива висока місіонерська активність. Специфічними особливостями цього типу релігійних об'єднань є відсутність єдиного лідера, а також ієрархічної структури. Такі рухи складаються з мережі малих неформальних груп, що наділені автономією, а часто мають і свою власну культову практику. Їхнім прикладом є нетрадиційний релігійний рух – Ісус-революція, а також аморфні об'єднання, які прийнято позначати спільною назвою релігії «Н'ю Ейдж».

4. Формалізовані релігійні групи, для вступу до яких потрібне ритуальне посвячення. Це початкова й найпростіша форма організації віруючих (наприклад, місцеві общини Віри Бахаї). З первинних об'єднань цього типу зазвичай складаються регіональні системи, а вони, у свою чергу, утворюють єдину усесвітню релігійну організацію.

5. Культ харизматичних лідерів. У неоязичництві або в сатанізмі – це культи магів, чаклунів, шаманів, жерців. Для неоіндуїзму типовим є культ гуру (духовних учителів і наставників у методах сакрального вдосконалення людини). У неохристиянстві харизматичні лідери мають статус пророків (Віссаріон – засновник Церкви Останнього Заповіту, архієпископ Іоанн – «пророк Богородиці», засновник Богородичного центру та ін.). С.М.Мун оголосив себе творцем всесвіту, а потім і месією XX ст. Об'єднання такого типу відзначаються чітко встановленими правилами і формами культової практики, – обрядами поклоніння, технікою психофізичного сакрального самовдосконалення, вивченням священних текстів як засобу залучення до езотеричного знання.

6. Чернечі об'єднання, наприклад, Сім'я (раніше ця секта називалась «Діти Бога»), неосан'ясини Раджніша, монахи-самана з Аум Синрікьо, крішнаїстські учні-брахмачар'я, члени організації Ананда Марга тощо. Зазначимо, що комунальна

форма співжиття не є відмінною ознакою сектантського інституту, про що говорить приклад українських крішнаїтів і раджніштів, більшість яких проживають в звичайних домашніх умовах.

7. Інструментальні об'єднання вузько спеціалізованого призначення, що зазвичай називаються місіями, товариствами, орденами і т. ін. Це, наприклад, місіонерські групи вже згадуваної Сім'ї (секти Діти Бога), Білого Братства (ЮСМАЛОС) та ін.

У цій широкій і вельми різномірній за складом сукупності сакральних спільнот можна виділити чотири основні: 1) середовище богошукачів як первинний фон нетрадиційної релігійності; 2) неформальні об'єднання – окремі групи, течії і рухи; 3) формалізовані об'єднання – релігійні інститути; 4) інструментальні об'єднання.

Висновки

Архітектоніка релігійного феномену характеризується не тільки сакральним статусом віруючих та їхніх об'єднань, але й наявністю або відсутністю релігійних інститутів різного рівня і функціонального призначення. Під впливом зовнішніх і внутрішніх обставин релігійні об'єднання здатні радикально видозмінювати свою побудову і функції, що викликає перетворення одних різновидів релігійних інститутів на інші. Трансформація релігійних інститутів може мати суперечливу спрямованість: магістральним шляхом історичного розвитку є ускладнення релігійних інститутів (від секти до церкви), але для НРО можливим є зворотній процес, коли відбувається спрощення будови і функцій соціальних інститутів (від церкви до секти) аж до повної відмови від інституційних форм релігійної активності. Сучасні НРО неспроможні породити що-небудь, що хоча б близько нагадувало грандіозні за масштабами і впливом на суспільство церковні системи, та і тенденції їхнього розвитку, як правило, не йдуть у цьому напрямі, а обмежуються периферією богопошукових настроїв. Відповідно, основні релігійні інститути: культ, секта, церква є генетично пов'язаними між собою і схожими у багатьох відношеннях. Тому про достоїнства того або іншого релігійного об'єднання треба судити не за особливостями його структурної організації, а за культурно-історичною цінністю цього об'єднання, що виявляється в його діяльності, а також в його впливі на особу і суспільство.

Список літератури

1. Лосский В.Н. Очерк мистического богословия восточной церкви. Догматическое богословие. М.: Изд-во Центр «СЭИ», 1991. – 288 с.
2. Меч духовный. Основы Православной веры в толкованиях Нового Завета. Книга против сектантов. В помощь заблуждающимся. – М.: «Ковчег», 2005. – 640 с.
3. Дворкин А.Л. Сектоведение. Тоталитарные секты. Опыт систематического исследования. – 3-е изд., перераб. и доп. – Нижний Новгород: Изд-во Братства во имя кн. Александра Невского, 2003. – 813 с.
4. Ткачева А.А. Индуистские мистические организации и диалог культур. М.: «Наука», 1989. – 144 с.

В статье рассматривается специфика социальной составляющей нетрадиционных религиозных организаций (НРО). Автор также исследует основные виды НРО: первичную среду богоискателей, аморфные религиозные движения, секты, культы, ашрамы и т. п.

И. Bogdanovskyy

SPECIFICS OF THE ORGANIZATIONAL COMPONENT OF NON-TRADITIONAL RELIGIONS

The article discusses specific social component of non-traditional religious organizations (NRO). The author also explores the main types of the NRO: the primary impact God-seekers, amorphous religious movements, sects, cults, ashrams, etc.